

Apparaat voor een “Groene Geschiedenis”

Het apparaat is met name gericht op de Nederlandse en Belgische geschiedenis vanaf de prehistorie tot nu van landbouw, flora en fauna, platteland, landschap, landelijke architectuur, voedsel, gebruik en beheer van natuurlijke hulpbronnen, duurzaamheid. Kortom: groene geschiedenis. Aandacht voor andere geografische gebieden is er vooral voor achtergrond, betere duiding, en genereren van ideeën.

Nieuwe publicaties

Nederland en België

Internationale verwevenheid van het voedselsysteem

Agrarische geschiedenis is moeilijk te beoefenen zonder kennis van de hedendaagse agrarische problematiek. Landbouw wordt tegenwoordig steeds meer benaderd vanuit voedsel (waar het in het verdere verleden heel wat meer was dan dat).

De duurzaamheidsambities zoals die in Nederlandse beleidsvoornemens en internationale afspraken liggen besloten, vragen om veranderingen in de manier waarop we in Nederland voedsel produceren en consumeren. Dat is geen eenvoudige opgave. Veranderingen in de productie en consumptie van voedsel zijn niet slechts technisch van aard: zij vragen iets van de Nederlandse burger en de samenleving. Bovendien is de productie en consumptie van voedsel in Nederland onlosmakelijk verweven met het buitenland. Ook die verwevenheid maakt het complex te sturen op de gewenste

veranderingen.

Met deze publicatie willen we inzicht bieden in wat de internationale verwevenheid betekent voor de ruimte die de overheid heeft om te sturen op de ontwikkeling van het voedselsysteem. Daarbij staan de sociaal-maatschappelijke overwegingen die hierbij een rol spelen centraal. Voor het Sociaal en Cultureel Planbureau is dit een relatief nieuw onderwerp en we hebben er daarom voor gekozen om experts uit te nodigen om op verschillende aspecten van de internationale verwevenheid van het Nederlandse voedselsysteem te reflecteren. De bijdragen richten zich op 1) de relatie tussen de kwaliteit van leven in Nederland en elders via het voedselsysteem, 2) relevante ontwikkelingen in de Europese beleidscontext die van invloed zijn op de mogelijkheden om richting te geven aan het voedselsysteem, en 3) de verschillende perspectieven die mensen vanuit hun verschillende rollen in de Nederlandse samenleving op de verwevenheid van het voedselsysteem kunnen hebben.

Aan de hand van deze bijdragen eindigt de publicatie met een slotbeschouwing op de richtinggevende keuzes voor de toekomst van het voedselsysteem. Hoezeer moet er worden ingezet op extensivering of juist intensivering van de landbouw in Nederland? Welke rol is daarin weggelegd voor de veehouderij? In hoeverre moet de Nederlandse overheid zich richten op verdergaande globalisering of europeanisering? En welke rol is daarbij weggelegd voor de markt? Gezamenlijk dragen de afzonderlijke essays in de bundel bij aan een integraal perspectief op het voedselsysteem met aandacht voor de kansen en beperkingen die voortkomen uit de internationale verwevenheid van productie en consumptie van voedsel. (Overgenomen tekst)

Van der Heide, Arjen (Ed.). (2024). *Tien essays over de internationale verwevenheid van ons voedselsysteem*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Landbouw en klimaat

Om de landbouw te laten bijdragen aan een klimaatneutrale en -klimaatbestendige samenleving, moeten klimaat- en milieudoelen onderdeel zijn van landbouwbeleid. Dit is noodzakelijk vanwege de dubbele rol van de landbouw in de klimaatopgave: de grote bijdrage aan de uitstoot van broeikasgassen en de kwetsbaarheid voor de gevolgen ervan

Boeren en tuinders zijn onmisbaar bij de klimaatopgave: zij kunnen alleen hun rol pakken als ze een breed perspectief hebben. Perspectief dat verder gaat dan alleen financieel en economisch (het verdienmodel); het gaat óók over langetermijn duidelijkheid en doelen, het kunnen voeren van eigen regie, waardering en erkenning, en eerlijke verdeling van de opgaven en opbrengsten door de hele keten. Op al deze aspecten schiet beleid tekort en zo komt een duurzame landbouw en een klimaatneutraal en -bestendig Nederland niet dichterbij. In de eerste plaats is herstel van vertrouwen cruciaal om op de lange termijn, ook na 2030, klimaatdoelen te halen. (Overgenomen tekst)

Wetenschappelijke Klimaatraad. (2024). *Boeren in een veranderend klimaat*. Den Haag: Wetenschappelijke Klimaatraad.

Landbouw, voeding, gezondheid

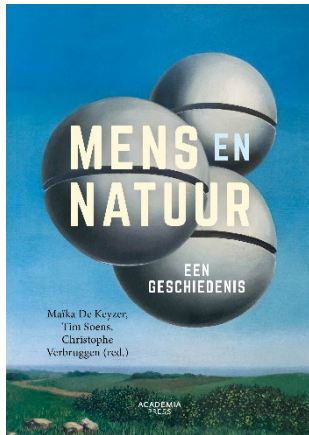
Kunnen we 8 miljard mensen voeden zonder de aarde te vernietigen? Joris Lohman neemt de lezer mee op reis door de voedselketen: van biodynamische boerderijen en een mega varkensslachterij in Nederland naar een futuristische kippenbroederij in Ivoorkust. Hij besteedt aandacht aan de productie van ons voedsel, aan de consumptie en aan verspilling. Hij gaat in discussie met de droombeelden van groene idealisten, maar ziet ook dat technologie niet alles op kan lossen. Voor het veranderingsmodel valt hij terug op het transitie-model van Frank Geels dat verder is uitgewerkt door Johan Schot. Historici zullen daarin het drie lagen tijdmodel van Fernand Braudel in herkennen: evenementen, conjuncturen en lange termijn. Het mooist en vruchtbaarst uitgewerkt is deze theorie door Gert Spaargaren, Peter Oosterveer, & Anne Loeber. (2012).

Sustainability transitions in food consumption, retail and production. In Gert Spaargaren, Peter Oosterveer & Anne Loeber (Eds.), *Food practices in transition: changing food consumption, retail and production in the age of reflexive modernity* (pp. 1-35). New York / London: Routledge.

Lohman, Joris. (2024). *Boter, kaas en havermelk, het handboek voor de verwarde eter*. Spectrum.

HIER TON HEERINK

Nieuw Nederlandstalig Handboek Milieu en ecologische geschiedenis

Onze relatie met de natuur om ons heen is, op zijn zachtst gezegd, ingewikkeld. Mensen gingen niet plots een bedreiging vormen voor het leven op aarde nadat ze er eeuwenlang mee in harmonie hadden geleefd. Verschillende ideeën over de omgang met de natuurlijke omgeving - sommige duurzaam, andere ronduit desastreus - hebben altijd naast elkaar bestaan. We waren er ons al verrassend vroeg van bewust dat ons handelen een nefaste impact kon hebben op de natuur. Maar die bezwaren werden geregeld aan de kant geschoven.

Deze inleiding tot de milieugeschiedenis helpt de lezer te begrijpen hoe onze hedendaagse problematische omgang met de natuur en ons milieu tot stand is gekomen. Het is een introductie tot het recente onderzoek naar de relatie tussen mens en natuur doorheen de eeuwen, in de Lage Landen en ver daarbuiten. (Overgenomen tekst)

Klik [hier](#) voor een indruk van de inhoudsopgave en het boek.

Keyser, Maika de, Soens, Tim, & Verbruggen, Christophe. (2024). *Mens en natuur: een geschiedenis*. Gent, België: Academia Press.

Nieuw handboek Nederlandse landschappen

Het Nederlandse landschap is een van de meest waardevolle cultuurschatten van ons land. Van Drents esdorpenlandschap tot Zeeuwse zeekleipolder, van Hollandse veenweide tot Limburgs lössplateau: het landschap vertelt overal het rijk gelaagde verhaal van tientallen generaties mensen die hun leefomgeving stap voor stap hebben ingericht en daar hun talrijke sporen hebben achtergelaten. Kennis over het landschap is niet alleen historisch interessant, maar speelt ook een cruciale rol bij de omgang met alle belangrijke vraagstukken van onze tijd, zoals klimaatverandering, de energietransitie, de verduurzaming van de landbouw en de woningbouwopgave. Nederland is in dit boek ingedeeld in zeventien landschappen.

De auteurs laten voor elk daarvan zien welke karakteristieke patronen en elementen voorkomen en welke boeiende geschiedenis hierachter schuilgaat. Vaste elementen zijn het ontstaan van de ondergrond, het prehistorische landschap, de bewonings- en ontginningsgeschiedenis, de moderne landschapsontwikkeling en de karakteristieke plaats- en veldnamen in elk landschap.

Landschappen van Nederland. Handboek voor de geschiedenis van onze leefomgeving biedt de meest actuele kennis over de opbouw en ontstaansgeschiedenis van al onze landschappen en vormt daarmee een onmisbare leidraad voor ieder die zich interesseert in onze leefomgeving. (Overgenomen tekst)

Spek, Theo (Ed.). (2025). *Landschappen van Nederland. Handboek voor de geschiedenis van onze leefomgeving* Matrijs.

Vernieuwende landschapsgeschiedenis

Het jongste *Jaarboek van het Sociaal-Historisch Centrum voor Limburg* is een juweeltje geworden. Het opent met een artikel over de betekenis van Hans Renes voor het historisch-geografisch onderzoek van Limburg. Daarna volgen er artikelen over Limburgse landschapsgeschiedenis waarop hij trots zou zijn geweest. De landschapsgeschiedenis wordt op allerlei verschillende en vooral originele wijze belicht. Voor leden van onze Vereniging die zelf ook onderzoek willen doen, of zich voor het landschap interesseren een must. Het eerste artikel kijkt naar het Limburgs landschap op basis van vaandels; het tweede op basis van briefhoofden. Het derde is een voorbeeldige studie naar het fiscale

landschap op basis van de grondbelasting in het Land van Valkenburg tot 1794 (met fraaie grafieken). Het vierde is een studie naar de Vlikerwaterlossing als waterhuishoudkundige uitdaging. Het vijfde is een smakelijk verhaal hoe de aanduiding berglandschap vervangen is door heuvellandschap. Het zesde artikel gaat over natuursbescherming. Het zevende kijkt naar wat het betekent om te leven in de Limburgse mijnstreek (vanaf 1900). Het achtste artikel kijkt naar het landschap vanuit erfgoed en klimaatadaptatie met een oproep om gebruik te maken van cultuurhistorische kennis. Zoals gezegd, een uniek en baanbrekende aflevering.

Randeraad, Nico, & Roosen, Joris (Eds.). (2024). *Jaarboek 2024. Studies over de sociaaleconomische geschiedenis van Limburg* (Vol. LXIX). Sociaal Historisch Centrum voor Limburg: Maastricht.

Archeologie en geschiedenis van het landschap

Fossiele eiken, veen- of bostoponiemen, Romeinse houtskoolmeilers, wildforstersgoederen, kogelpotten, relieken en bescherming van het landschap: in *De logica van het landschap* geven 31 artikelen samen een beeld van het brede werkkterrein van de archeologie en landschapsgeschiedenis. De auteurs zijn archeologen of onderzoekers uit aanpalende vakgebieden. Ze schrijven over de archeologie van Oost-Nederland en Limburg, over bossen en bosgeschiedenis, veengebieden en zandlandschappen, maar ook over onderwerpen als de voedingsmiddelenbehoefte, bevolkingsdichtheid, Oranjekeramiek en kerkarchitectuur. *De logica van het landschap* is een zeer gevarieerd en rijk geïllustreerd boek voor

iedereen die geïnteresseerd is in de archeologie en geschiedenis van het landschap. Het boek is aangeboden aan landschapsarcheoloog en hoogleraar Ecologische Landschapsgeschiedenis Bert Groenewoudt bij zijn afscheid bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (overgenomen tekst). Het boek bevat ondermeer bijdragen van leden en bestuursleden van de VLG. Henk van Haaster heeft een boeiend artikel geschreven getiteld *De voedingsmiddelenbehoefte van een zestiende-eeuwse stad: van calorieën, kilo's en liters naar karrevrachten, scheepsladingen en kuddes*.

Van Lanen, Rowin, & e.a. (2024). *De logica van het landschap: opstellen over archeologie, ecologie en geschiedenis: liber amicorum aangeboden aan Prof. Dr. Bert J. Groenewoudt bij gelegenheid van zijn afscheid als senior onderzoeker landschapsarcheologie bij de rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*. Hilversum: Verloren.

Historische atlas van Nederland

De Historische atlas van Nederland gaat over de inrichting van ons land. Centraal staat de vraag waarom Nederland er zo uitziet als het eruitziet. Nederland bestaat uit door mensen gecreëerde landschappen. De laaggelegen delen zijn gevormd door de dynamiek van het water en bewoonbaar gemaakt door middel van terpen, dijken, dammen en inpolderingen. Veengebieden maakten deze gebieden geschikt voor landbouw of turfwinning. In de hoger gelegen delen ontstonden kleinschalige zandontginningen, die later vaak ingrijpend zijn veranderd door ruilverkaveling en verstedelijking.

Deze atlas beschrijft de diverse landschapsvormen, maar ook de cultuurgeschiedenis die ermee samenhangt. Wat verklaart regionale verschillen in de vorm van steden en dorpen, of de bouwwijze van kerken en boerderijen? Wat betekende de aanleg van kanalen, spoorlijnen en autowegen voor de ontwikkeling van steden? Aan de hand van historische kaarten, nieuw getekende kaarten, schilderijen en foto's wordt verteld hoe Nederland in 2000 jaar zijn huidige aanzien kreeg. (Overgenomen tekst)

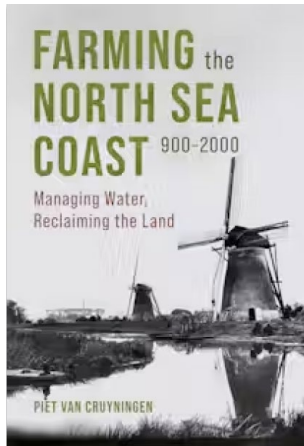
Rutte, Reinoud, & Korthals Altes, Everhard. (2023). *Historische atlas van Nederland. Hoe ons land in 2000 jaar is ingericht*. Thoth.

Op weg naar een HISGIS voor de periode 1350-1800 op dorpsniveau in de Lage Landen

Deze historische GIS biedt reconstructies van premoderne grenzen op dorpsniveau in de Lage Landen, inclusief het huidige Nederland, België, Luxemburg en aangrenzende delen van Frankrijk en Duitsland. Terwijl sommige landen historische gemeentelijke GIS-kaarten hebben voor de negentiende en twintigste eeuw, biedt deze bron een gedetailleerde en aaneengeschakelde historische GIS voor de premoderne periode. Het dekt ook een gebied dat zich uitstrekt over meerdere moderne staten, wat een zeldzaam project is. Het combineert moderne en historische bronnen, waaronder bestaande GIS-gegevens, historische kaarten en geschreven documenten, en richt zich op de 'kleinste in kaart te brengen eenheden' die in hedendaagse documenten worden aangeduid als administratieve gebieden, zoals parochies, herenlanden of steden. Dit artikel gaat vergezeld van de eerste tranche van de dataset voor de doorsnede van 1500, die gebruikt kan worden om statistieken voor een periode tussen 1350 en 1800 te koppelen. Wanneer de GIS-dataset voltooid is, zal deze vier doorsneden bevatten: 1350, 1500, 1650 en 1800. Elke doorsnede zal naar schatting 18.000 geografische eenheden omvatten – typisch rond de 5 tot 10 km² per eenheid. De dataset maakt een temporele vergelijking van historische statistieken mogelijk, terwijl gebruikers de bredere geografische en territoriale micro- en macrocontext van deze statistieken kunnen overwegen. Het resultaat zal een onschatbare bron zijn voor historici, archeologen, geografen en sociale wetenschappers. (Overgenomen tekst)

Stapel, Rombert. (2023). Historical Atlas of the Low Countries: A gis Dataset of Locality-Level Boundaries (1350–1800). *Research Data Journal for the Humanities and Social Sciences*, 8(1), 1-33. doi: <https://doi.org/10.1163/24523666-bja10033>

De nieuwe Piet van Cruyningen: Landbouw in het Noordzeegebied

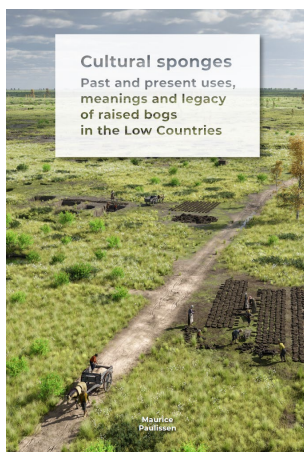

Het fascinerende verhaal van hoe de Noordzeekust werd bewerkt, is voortdurend in verandering. Lang voor de industriële revolutie waren de onherbergzame moerassen en veengebieden van de laaggelegen kustwetlands aan beide zijden van de zee getransformeerd tot een van de meest productieve landbouwregio's van Europa. De landbouw in de kustgebieden bereikte haar hoogtepunt in de achttiende en negentiende eeuw, zoals blijkt uit de vele indrukwekkende boerderijen die toen werden gebouwd. Recentelijk is echter duidelijk geworden dat de laaglandlandbouw en zelfs het fysieke bestaan van de laaglanden in gevaar zijn, door de stijgende zeespiegel en problemen met drainage.

Dit boek biedt een geschiedenis van landbouw en waterbeheer aan de Noordzeekust, waarbij de krachten die de landbouwontwikkeling aandrijven - en belemmeren - breder worden beoordeeld. Het onderzoekt de manieren waarop boeren in het verleden omgingen met de twee belangrijkste beperkingen in hun besluitvorming: de natuurlijke omgeving en de menselijke omgeving van institutionele regels en gewoonten die het gedrag reguleren. Het kijkt in het bijzonder naar hoe tegenslagen werden overwonnen en hoe landbouwpraktijken werden verbeterd, wat op zijn beurt het geld opleverde waarmee de aanleg van dijken, kanalen en sluizen werd gefinancierd. (Overgenomen tekst. Vertaald met behulp van ChatGPT)

Van Cruyningen, Piet. (2025). *Farming the North Sea Coast, 900-2000. Managing Water, Reclaiming the Land*. Boydell and Brewer.

Geschiedenis van het hoogveenlandschap in Nederland

In dit proefschrift onderzoek ik de geschiedenis van de menselijke relaties met hoogvenen in de Lage Landen. Hoogvenen zijn door veenmossen gedomineerde moerassen die organische bodems (veen) ontwikkelen. Ooit bedekten hoogvenen grote delen van Noordwest-Europa en de Lage Landen in het bijzonder. In het afgelopen millennium zijn veel hoogvenen ingrijpend veranderd of helemaal verdwenen door ontginning voor de landbouw of winning van turf als energiedrager. De resterende hoogvenen zijn in hoge mate beschermd en vaak vinden er ecologische herstelprojecten plaats.

Vanwege hun bijzondere materialiteit zijn hoogvenen wel vergeleken met natuurlijke sponzen en hebben zij specifieke mogelijkheden en beperkingen geboden voor menselijk gebruik. Dit heeft geleid tot een bijzondere culturele geschiedenis en gelaagdheid vanaf de prehistorie. Deze geschiedenis en de materiële uiting ervan in het landschap zijn relatief eenzijdig onderzocht in de context van de historische Lage Landen. Eerdere studies hebben zich vooral gericht op de prehistorisch-archeologische context en op grootschalige transformaties van hoogveenlandschappen vanaf de Middeleeuwen. Onderbelichte aspecten hebben betrekking op andere functies en gebruiksvormen van hoogvenen (vooral als gemene gronden, met andere woorden, gemeenschappelijk gebruikt en beheerd land), op betekenissen van hoogvenen meer in het algemeen en op de hoogveen-gerelateerde culturele erfenis die uit beide voortvloeit.

Dit proefschrift kiest een nieuw perspectief door te kijken naar hoogvenen als culturele sponzen, dat wil zeggen, als plaatsen waar belangrijke menselijke verwikkelingen met de materiële eigenschappen van hoogvenen hebben plaatsgevonden. Verwikkelingen waarvan talrijke sporen in het landschap zijn gegrift.

Vier thema's staan centraal in deze studie: de toe-eigening van hulpbronnen uit hoogvenen (als gemene gronden) in het spanningsveld tussen particuliere en gemeenschappelijke belangen (Hoofdstuk 2); hoogvenen als 'natuurlijke barrières' en grensgebieden (Hoofdstuk 3); verschillende plaats betekenissen die hoogvenen hebben en hebben gehad voor mensen (Hoofdstuk 4); en de zichtbare culturele overblijfselen van historische verstrengelingen tussen mens en hoogveen in het huidige landschap (Hoofdstuk 5).

Deze thema's zijn van bijzonder belang in de context van de Lage Landen en houden verband met de academisch relatief eenzijdig belichte aspecten van de gebruiksvormen, betekenissen en culturele erfenis van hoogvenen, die in dit proefschrift als overkoepelende perspectieven fungeren. De algemene aanpak is interdisciplinair en dit proefschrift heeft thematische, theoretische en methodologische raakvlakken met landschapsgeschiedenis, milieugeschiedenis en culturele geografie. De centrale hoofdstukken zijn voornamelijk empirisch van aard en elk hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op casestudies. Deze zijn meestal afkomstig uit drie belangrijke (voormalige) hoogveengebieden in de LageLanden: het Bourtangerveen, de Peel en de Hoge Venen. (Overgenomen tekst)

Paulissen, Maurice. (2023). *Cultural sponges: past and present uses, meanings and legacy of raised bogs in the Low Countries*. Wageningen University: Wageningen.

Boslandschap in de twintigste eeuw

In de Europese bosbouw is 'duurzaamheid' als sleutelbegrip al eeuwenoud. Door de staat beheerde productiebossen en bosrijke landschappen voor natuurbehoud hebben al die tijd naast elkaar bestaan. Geleidelijk aan zijn de functies van bossen in het dichtbevolkte Nederland verschoven van houtproductie en economische redenen naar natuurlijke schoonheid, biodiversiteit en recreatie. 'Monofunctionele bossen' werden in de jaren 1960 langzaam vervangen door 'meervoudig gebruik' van bossen, waarbij verschillende functies naast elkaar kunnen bestaan en in balans gebracht kunnen worden in één bosgebied. De opkomst van dit idee was een belangrijke stap in de formulering van een holistisch concept van 'duurzaamheid'. (Overgenomen tekst. Vertaald met behulp van ChatGPT)

Mennen, Kristian, & Van Meurs, Wim. (2022). Forests in the Netherlands and Their Many Functions since the 1900s. *BMGN*, 137(4), 23-42.

Biografie van een landmeter en kaartmaker in Gelderse en Noorse dienst

Hoe wordt de zoon van een Amsterdamse uitgever achtereenvolgens gezworen landmeter van de stad Nijmegen, vestingingenieur in Deense koningsdienst, postmeester-generaal in Noorwegen en ten slotte algemeen landmeter aan het Hof van Gelre? Dat is het fascinerende relaas over het leven en werken van Isaac van Geelkercken (1615-1672).

Het verhaal voert ons mee in de wereld van landmeters, kaartmakers, vestingbouwers en zakenlieden in het midden van de zeventiende eeuw en legt meer dan één link tussen de geschiedenis van de Republiek en Noorwegen. Ruim 140 handgetekende kaarten, schetsen en vestingontwerpen vertellen over de invloed van Nederlanders in de Scandinavische vestingbouw, maar ook over de manier waarop in het hertogdom Gelre en graafschap Zutphen waterbouwkundige werken, landboekhouding en grensdisputen in kaart gebracht werden. Bovendien krijgt de lezer een beeld van zowel de Nederlandse als Deens-Noorse politieke verhoudingen in die turbulente periode. (Overgenomen tekst)

Hendriks, Martin. (2025). *Isaac van Geelkercken (1615-1672) | Landmeter aan het Hof van Gelderland, ingenieur des konings in Noorwegen*. Zwolle: W Books.

Ruimtelijke herinrichting, landbouw en natuur (1)

Joks Janssen, senior onderzoeker bij de Tilburgse kennisorganisatie Het Pon en Telos, heeft in december 2024 zijn inaugurale rede als Professor of Practice 'Brede Welvaart in de regio' aan Tilburg University gehouden. Hij gebruikt deze rede om te pleiten om samen met boeren en burgers (*streekholders*) naar een rechtvaardige transitie van landbouw en platteland te komen gestoeld op het idee van Brede Welvaart. Hij wil weg van een landbouw die haaks staat op fysieke geografie en ecologie, en pleit voor een multifunctionele landbouw geïntegreerd in de leefomgeving. Van *land sparing* naar *land sharing*. Veel zal op regio en provinciaal gebeuren, en gebeurt al, maar ook de

Rijksoverheid zal een rol spelen via grondpolitiek. Geschiedenis speelt in zijn beleidsdenken en -adviezen een belangrijke rol. Zie ook: <https://hetpon-telos.nl/vraagstukken/transitie-landbouw-en-landelijk-gebied/>. (Overgenomen tekst)

Janssen, Joks. (2024). *Renovatio ruralis. De wederombouw van het Nederlandse platteland*. Tilburg University.

Ruimtelijke herinrichting, landbouw en natuur (2)

In het extreem veedichte Nederland komt de botsing met de harde planetaire grenzen in zicht. De stikstofcrisis die ons land sinds 2019 in zijn greep houdt, markeert de noodzaak om de veehouderijsector ingrijpend te hervormen. Deze transitie zal zich moeten richten op een

verduurzaming van de productie en consumptie van ons voedsel. We moeten voor voldoende voedsel zorgen, binnen de draagkracht van het ecosysteem, en met respect voor mens en dier. Een circulair landbouwsysteem wordt door diverse deskundigen gezien als een wenkend perspectief voor deze toekomst. Bij de uitwerking van dat systeem kan een blik op het pre-industriële, agrarisch verleden behulpzaam zijn. De ecologische en bedrijfseconomische kennis die er in 'opgesloten' zit biedt inspiratie voor het vormgeven van een sector die weer in balans met de natuur opereert. (Overgenomen tekst)

Janssen, Joks. (2022). De cirkel rond!? Waarom de toekomst van de landbouw in het verleden ligt. In Patrick Vermeulen & Chris Van Koppen (Eds.), *Een ander land. Pleidoo voor een duurzame samenleving* (pp. 64-85). Boom.

Landbouw en natuurbescherming in de twintigste eeuw (1)

Een politieke geschiedenis van de natuurbeschermingsbeweging (1930-1960)

De zorg om de teloorgang van de natuur in Nederland leidde rond de eeuwwisseling (1900) tot een oprichtingsgolf van landschaps- en natuurorganisaties. Tussen 1930 en 1960 had de natuurbescherming het moeilijk: de prioriteit lag bij de wederopbouw en de modernisering van industrie en landbouw. Veel natuur ging verloren in deze periode en weinig mensen maakten zich daar zorgen om. Politiek historicus Kristian Mennen schrijft in zijn nieuwe boek over de mensen die zich voor natuur inzetten in deze periode. Wat deden de natuurbeschermers in die tijd? Hoe werkten zij samen? Hoe probeerden zij, tegen de stroom in, hun zorgen op de politieke en maatschappelijke agenda te plaatsen en slaagden zij daarin? (Overgenomen tekst)

Mennen, Kristian. (2025). *Een politieke geschiedenis van de natuurbeschermingsbeweging (1930-1960)*. Verloren.

Landbouw en natuurbescherming in de twintigste eeuw (2)

Dit artikel analyseert de strategieën die door de vroege natuurbeweging in Nederland werden toegepast om invloed uit te oefenen op het politieke niveau. Voor de jaren 1970 gaven natuurbehoudende maatschappelijke organisaties de voorkeur aan informele deals, adviescommissies en onderhandelde overeenkomsten met overheidsdepartementen en staatsinstanties. Er wordt betoogd dat de balans tussen het aandringen op formele wetgeving aan de ene kant en het aangaan van informele deals aan de andere kant, zich aanpaste aan specifiek Nederlandse vormen van bestuur die bekend staan als het 'poldermodel'. De natuurbeweging was in de periode 1930-1960 inderdaad succesvol in het verwerven van een plaats voor zichzelf in beleidsbesprekingen over natuur en landschap. De strategie van informele deals en beleidsconsultaties werd niet onderbroken door de Duitse bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar natuurbeheerders ontdekten in de jaren 1950 de beperkingen ervan: zonder formele wetgeving hadden ze niet genoeg invloed in onderhandelingen met andere belanghebbenden. (Overgenomen tekst)

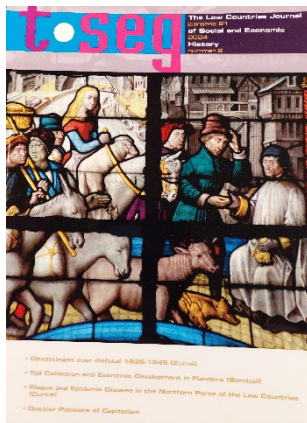
Mennen, Kristian. (2021). De 'polder'-strategie van de natuurbeschermingsbeweging in Nederland, 1930-1960. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 134(3), 425-447

Landbouw en natuurbescherming in de twintigste eeuw (3)

In een dichtbevolkt land als Nederland hebben landbouwers en natuurbeschermers het bij hun beleidsplannen en toekomstvisies over dezelfde schaarse hectaren. Al vanaf het midden van de vorige eeuw botste verdere modernisering van het landbouwbedrijf op de eveneens groeiende behoefte aan natuur, ook voor recreatie. In dit artikel wordt ingegaan op de historische achtergronden vóór 1960 van deze belangentegenstelling: de halve eeuw waarin landbouwers en natuurbeschermers meestal met de ruggen naar elkaar stonden. (Overgenomen tekst)

Mennen, Kristian, Leenders, Marije, & Van Meurs, Wim. (2023). Landbouw en natuurbescherming in Nederland tot de jaren 1960. *Landschap*, 40, 83-91.

Kapitalisme en plattelandsontwikkeling in de Vroegmoderne Tijd

In de tweede aflevering van het *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geschiedenis* 2024 is een discussie-debat afgedrukt naar aanleiding van het boek Prak, Maarten, & Van Zanden, Jan Luiten. (2022). *Pioneers of Capitalism: The Netherlands 1000–1800*. Princeton: Princeton University Press. Het platteland (en de landbouw) spelen hierin een belangrijke rol. Maïka de Keyzer levert commentaar op het beeld dat de auteurs daarvan schetsen. Zij vindt dat beeld van de ontwikkeling van het platteland te rooskleurig en diept uit dat de overgang naar een specialisatiemodel voor de boeren en een sterkere afhankelijkheid van de markt niet voor iedereen mogelijk en wenselijk was. Zij laat zien dat andere gebieden in de Nederlanden niet die ontwikkeling naar

marktafhankelijkheid doormaakte (althans niet in zo sterke mate, met de markt waren ze in deze regio natuurlijk wel) zoals de Kempen en dat die teruggang van de achttiende eeuw beter doorliepen dan de meer kapitalistische regio's. Prak en Van Zanden beamen dat in hun replek, maar zeggen dat zij juist de nadruk willen leggen op de ontwikkeling van het nieuwe dat uiteindelijk dominant werd. De Keyzer wil juist meerder ontwikkelingspaden voor het verleden aangeven om zo ook meer ontwikkelingspaden voor de toekomst te hebben.

De Keyzer, Maika. (2024). Rural Vulnerability and the Ambiguous Legacy of Capitalism. Reassessing the Impact on Countryside Development in the Transition Period to Capitalism. *TSEG2*, 21(2), 149-158.

Boeren, maatschappij en politiek

Waarom zijn de boeren boos? Deze vraag staat centraal in het nieuwe boek van Foodlog, dat de schijnwerpers richt op de diepewortelde frustraties en de mix van factoren achter de boerenprotesten in Nederland en Vlaanderen in de context van Europa. In een tijd waarin de voedselproductie voor een scala aan uitdagingen staat, probeert dit boek een inzicht te geven in de kern van de boerenboosheid, die de nodige raakvlakken heeft met de burger die van de traditionele politiek is afgehaakt. Het boek schetst de invloed van landbouw op de natuur via de druk van economie, technologie, politiek en de keten van toeleveranciers, verwerkende industrie

en detailhandel. Door de lens van diverse experts wordt de lezer meegenomen op een reis door de geschiedenis van de landbouw om de huidige uitdagingen in de sector te duiden en mogelijke toekomst te schetsen.

Daarom zijn de boeren boos biedt een perspectief op een van de meest urgente kwesties van onze tijd: houdt de boer het vol? Boeren zijn kleinbedrijf. Hun afnemers zijn grote bedrijven en zij én de overheid stellen vage eisen aan hun *license to produce*. (Overgenomen tekst).

Het historisch overzicht in deze bundel wordt verzorgd door Yves Segers en Krijn Poppe. Het boek is een eerste inleiding in het onderwerp – schrijvend vanuit het belang van boeren en minder van omgaan met klimaatverandering.

Veerman, Dick, & Gravesteyn, Elske (Eds.). (2025). *Daarom zijn boeren boos. De werkelijkheid achter de verhalen*. Amsterdam: Prometheus.

Plattelandersbond en de Boerenpartij

Gedurende het grootste deel van de twintigste eeuw waren agrarische partijen een veelvoorkomend verschijnsel in de Europese partijssystemen. In de Scandinavische landen en Zwitserland ontwikkelden agrarische partijen zich tot blijvende en relevante partijen, terwijl in andere landen, zoals Frankrijk, België en Duitsland, agrarische partijen korte tijd aanwezig waren. De Nederlandse agrarische partijen vormen een enigszins ongewone case in vergelijking met veel andere landen. In termen van electorale kracht en invloed waren ze tamelijk irrelevant, hoewel de vooroorlogse Plattelandersbond en de naoorlogse Boerenpartij beide erin slaagden minstens twintig jaar lang één zetel in het parlement te behouden. Tussen 1963 en 1967 fungeerde de Boerenpartij zelfs als de belangrijkste populistische partij in Nederland. Deze bijdrage zal de overeenkomsten en verschillen tussen de twee partijen analyseren, evenals de politieke kansenstructuur die verband houdt met elke partij in Nederland. (Overgenomen tekst)

Vossen, K. (2015). Agrarian parties in the Netherlands: the Plattelandersbond and the Boerenpartij. In Dirk Strijker, Gerrit Voerman & Ida Terluin (Eds.), *Rural protest groups and populist political parties* (pp. 291-302). Wageningen: Wageningen Academic Publishers.

Boerenpartij en populisme

Populisme is al minstens twee decennia een van de meest gebruikte en bedachte concepten in de politieke wetenschappen. In de politieke wetenschap heeft de conceptualisering van de term geleid tot een inzichtelijke, zij het enigszins repetitieve discussie tussen en binnen verschillende ‘scholen’, die elk hun eigen begrip van populisme postuleren: als een (dunne) politieke ideologie, als een politieke logica of als een politieke stijl – om maar drie prominente te noemen.

Historici hebben daarentegen slechts in beperkte mate deelgenomen aan deze relevante discussie. In plaats van een a priori conceptualisering of operationalisering van populisme, baseert een aanzienlijk aantal historische studies zich ofwel op historische actoren die zichzelf als populistten definiëren, of neigen ze ernaar de term op een vage en intuïtieve manier over te nemen zonder veel conceptuele of theoretische motivatie.

Deze discrepantie tussen de sociaalwetenschappelijke en historische populismeonderzoek vraagt om een betekenisvol interdisciplinair gesprek dat populisme ziet als een moderne politieke ervaring en faculteit, voorbij het hedendaagse populistische moment van de 21ste eeuw. Dit hoofdstuk analyseert populisme op het snijvlak van historisch onderzoek en de door politieke wetenschap geïnitieerde conceptualisering, door het historische geval van de Nederlandse Boerenpartij in de naoorlogse decennia te onderzoeken. De auteurs komen tot de conclusie dat de Boerenpartij alleen populistisch is te noemen in termen van politieke stijl: antagonistisch, taboedoorbrekend in optredens, en het idee van een crisis uitdragend. (Overgenomen tekst)

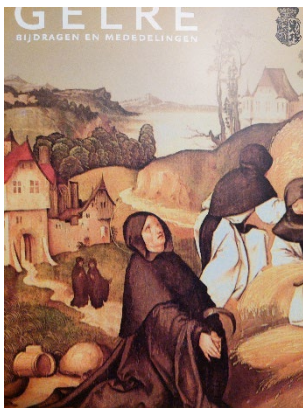
Tunderman, Simon, De Jonge, Leonie, & Couperus, Stefan. (2022). Studying Populism at the Intersection of Political Science and Political History. The Case of the Boerenpartij in the Netherlands, 1950s–1970s. In Carlos Domper Lasus & Giorgia Priorelli (Eds.), *Combining Political History and Political Science. Towards a New Understanding of the Political* (pp. 185-206). Routledge.

Boeren roeren zich. Een vroege analyse van de recente boerenprotesten

Nederlandse boeren zijn slim, goed opgeleid en werken binnen strikte milieuregels. Wat verklaart dan de boerenopstand die in 2019 begon? Het bracht het land bijna op de knieën, leidde tot de grootste naoorlogse verschuiving in de verkiezingen en zette een internationale boerenbeweging in gang. Hoe kon zo'n alomtegenwoordig chemisch element, stikstof, zo'n grote impact hebben op boeren, de Nederlandse politiek en uiteindelijk de biodiversiteitsrichtlijn van de Europese Commissie? De opstand leidde tot een sterke aanwezigheid van boerenkwesities in het parlement en een nieuwe dynamiek in het debat over maatschappelijke veranderingen op het platteland, landbouwbelangen en natuurbehoud. Dit artikel geeft een overzicht van de gebeurtenissen die leidden tot de boerenopstand, de connectie met eerdere bewegingen en de langdurige gevolgen. De auteur gebruikt een psychologische theorie van Daniel Kahnemann om uit te leggen dat angst voor een geringe korte termijnverlies effectief handelen om lange-termijn schade te voorkomen, in de weg zit. (Overgenomen tekst)

Siegmann, Arjen. (2024). 'The farmers' revolt in the Netherlands: Causes and consequences. *European View*, 23(2), 156-166.

Naoberschap

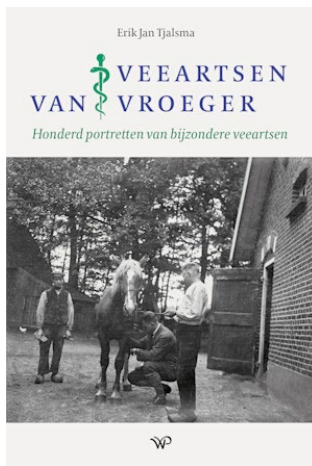

In het Historisch Jaarboek voor Gelderland staat een mooi artikel van Eveline Rombouts over *naoberschap*. Zij gaat hierin na waarvoor dit begrip werd gebruikt rond 1900, in de jaren vijftig en recent. Rond 1900 wordt er vooral naar gekeken als plattelandsgebruiken die behouden dienen te blijven en die onder invloed van modernisering en verstedelijking dreigen te verdwijnen. In de jaren vijftig zijn het met name de Wageningse plattelandsociologen die er meewarig nakijken, het als teken van collectief gevoel zien, dat in hun ogen moet verdwijnen en zal verdwijnen voor een individualistische inslag. Thans wordt het begrip politiek gebruikt – in het kader van veranderingen in de verzorgingsamenleving die opgevolgd zou moeten worden door een participatiesamenleving

met meer plaats voor vrijwilligerswerk; of in het kader van het nieuwe plattelandsgevoel met wederom een afzetten tegen de “vreemde”, individualistische stad. Zij plaatst vraagtekens bij het Nedersaksisch karakter van *Naoberschap*; en ook bij het inclusieve karakter ervan. Zodoende breekt ze het concept nog meer open.

Rombouts, Eveline. (2025). Naoberschap. Een gebruik met veel gezichten. Verschuivende visies op het Achterhoekse naoberschap sinds eind 19e eeuw. In Dolly Verhoeven (Ed.), *Bijdragen en Mededelingen Gelre. Historisch Jaarboek voor Gelderland* (Vol. 115, pp. 163-192). Arnhem: Vereniging Gelre.

Veeartsen – een lange termijngeschiedenis met nadruk op Nederland

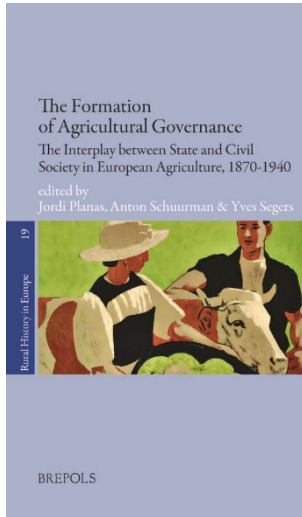
Voordat het beroep van veearts bestond, waren het lieden van diverse pluimage die zich bezighielden met het behandelen van zieke dieren. Sommigen schreven hun bevindingen op en kregen zo een plaats in de geschiedenis. Anderen vielen op door een bijzondere levensloop of verdiensten voor de maatschappij. *Veeartsen van vroeger* bevat korte biografieën van meer dan honderd veeartsen. Samen geven zij een mooi beeld van de geschiedenis van de diergeneeskunde.

In het eerste deel komen vooral de mondiale (voorlopers van) dierenartsen aan bod: van Urlugaledinna, de Sumerische diergenezer, via pioniers en stichters van veeartsenijscholen tot en met de enige veterinaire Nobelprijswinnaar. Het tweede deel laat zien hoe de het beroep van dierenarts zich binnen Nederland heeft ontwikkeld: van hoefsmidpaardendokter en vee, via bijzondere practici tot veterinair specialisten. Voor bijna alle beschreven dierenartsen geldt dat zij ook in de praktijk hebben gewerkt. (Overgenomen tekst).

Tjalsma, Erik Jan. (2024). *Veeartsen van vroeger. Honderd portretten van bijzondere veeartsen*. Walburg Pers. ISBN9789464564235

Buitenland en algemeen

Het ontstaan van *Agricultural Governance* in de twintigste eeuw in Europa

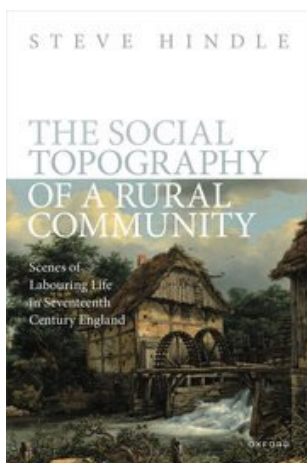
Dit boek ontrafelt hoe de landbouwsector en de landelijke wereld in Europa steeds meer georganiseerd werden binnen het kapitalisme in de jaren 1870-1940, met als doel de belangrijke uitdagingen van die tijd aan te pakken. De focus ligt niet zozeer op de talloze acties van individuele boeren, maar op de collectieve inspanningen die werden ondernomen door de interactie tussen de staat en de agrarische maatschappelijke sector. Een breed scala aan actoren, van landeigenarenverenigingen, boerenbonden, coöperaties, wetenschappelijke instellingen en onderzoekers tot de boeren zelf (of de maatschappelijke sector), speelde een cruciale rol in het proces van het opstellen van een beleidsagenda, het ontwikkelen van landbouwbeleid en was bepalend voor de uitvoering ervan in nauwe relatie met de staat. Het resultaat was een metamorfose van mobilisatie

en vertegenwoordiging van agrarische belangen naar een vorm van zelfbestuur of mede-bestuur van de landbouwsector op nationaal niveau, wat pas zijn hoogste punt zou bereiken na de Tweede Wereldoorlog.

Deze kwesties worden onderzocht door gevestigde landelijke historici, die een periode van zeven decennia (1870-1940) behandelen. De artikelen bieden een breed geografisch perspectief, van het noorden van Europa tot de Middellandse Zee. (Overgenomen tekst. Vertaald met behulp van ChatGPT). Voor Nederland heeft Anton Schuurman een bijdrage in deze bundel gepubliceerd; voor Vlaanderen Yves Segers. De inleiding tot de bundel is nuttig voor historici en politieke wetenschappers, alsmede voor eenieder die de huidige nieuwe fase van landbouworganisaties gadeslaat.

Planas, Jordi, Schuurman, Anton, & Segers, Yves (Eds.). (2025). *The Formation of Agricultural Governance. The Interplay between State and Civil Society in European Agriculture, 1870-1940*. Brepols

Voorbeeld voor een dorpsstudie in Nederland in de vroegmoderne tijd?

The Social Topography of a Rural Community is een microgeschiedenis van een uitzonderlijk goed gedocumenteerd Engels dorp uit de zeventiende eeuw: Chilvers Coton in het noordoosten van Warwickshire.

Gebaseerd op een rijke archiefbron, inclusief een beroepsvolkstelling, gedetailleerde landgoederenkaarten, rekeningboeken, privé dagboeken en honderden akten en testamenten, en door middel van een nieuwe micro-ruimtelijke methodologie, reconstrueert het de levenservaring van ongeveer 780 inwoners, verspreid over 176 huishoudens. Dit biedt een unieke kans om leden van een Engelse plattelandsgemeente te visualiseren in hun reacties op en hun initiatieven voor veranderingen in sociale en economische activiteit, waarbij ze hun eigen geschiedenis

op hun eigen voorwaarden maakten. Het boek brengt zo de sociale, economische en ruimtelijke levens van mensen naar voren die dikwijls onzichtbaar zijn, en biedt een ongekend niveau van detail met betrekking tot de ruimtelijke en demografische details van het lokale leven. Elk van de inhoudelijke hoofdstukken richt zich op de bijdragen en ervaringen van een specifiek huishouden in de parochie: de molen, de pastorie, de herberg, de smederij, de hutten van de arbeiders en kolenmijnwerkers, de huisjes van de nagelsmeden en lintwevers, de boerderijen van de vrije boeren en ambachtslieden, en het landhuis van Arbury Hall zelf - en plaatst deze nauwkeurigheid op specifieke locaties in het landschap en de gebouwde omgeving; daarbij wordt de evoluerende 'taaklandschappen' geschetst waarin de bewoners woonden. Als een nieuwe bijdrage aan de ruimtelijke geschiedenis, evenals de vroege moderne materiële, sociale en economische geschiedenis in het algemeen, vertegenwoordigt deze studie een zeer originele analyse van de betekenis van plaats, ruimte en beweging in de geschiedenis van Engelse plattelandsgemeenschappen. (Overgenomen tekst. Vertaald met behulp van ChatGPT)

Hindle, Steven. (2023). *The Social Topography of a Rural Community: Scenes of Labouring Life in Seventeenth Century England*. Oxford University Press

Voeding, consumptie en productie. Een wereldwijd systeem met veranderende grenzen

De laatste jaren wordt in toenemende mate de ketenbenadering toegepast om te laten zien dat consumptie en productie elkaar beïnvloeden. Dit artikel is één van de basisartikelen van deze benadering. Gedurende de afgelopen 600 jaar hebben *commodity frontiers* – processen en locaties van de opname van hulpbronnen in de uitbreidende kapitalistische wereldeconomie – steeds meer land, steeds meer arbeid en steeds meer natuurlijke hulpbronnen opgenomen. In dit artikel stellen wij dat het bestuderen van de wereldgeschiedenis van het kapitalisme door de lens van *commodity frontiers* en het gebruik van *commodity regimes* als analytisch kader cruciaal is voor het begrijpen van de oorsprong en aard van het kapitalisme, en daarmee van de moderne wereld. Wij beweren dat *commodity frontiers* het kapitalisme identificeren als een proces dat geworteld is in een ingrijpende herstructurering van het platteland en de natuur. Ze verbinden processen van extractie en uitwisseling met degradatie, aanpassing en verzet in de plattelandsranden. Het rekening houden met de enorme verscheidenheid aan actoren en plaatsen die betrokken zijn bij deze geschiedenis is een belangrijke uitdaging in de sociale wetenschappen, en een uitdaging waaraan de wereldgeschiedenis cruciale inzichten kan bijdragen. (Overgenomen tekst)

Beckert, Sven, Bosma, Ulbe, Schneider, Mindi, & Vanhaute, Eric. (2021). Commodity frontiers and the transformation of the global countryside: a research agenda. *Journal of Global History*, 16(3), 435-450. doi: 10.1017/S1740022820000455